

Полянський Ю.Є.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів, проректор*

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Примірний перелік правоохоронних органів наданий у Законі України «Про державний статус працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року (ст. 1). До них віднесено «органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи відбування покарань, слідчі ізолятори, органи контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції». Деякі з них фігурують у статті 10 Закону України «Про прокуратуру» як суб'єкти, координацію діяльності яких у боротьбі зі злочинністю здійснює Генеральний прокурор України і підпорядковані йому прокурори.

При цьому важко погодитись з тим, що головну ознаку правоохоронних органів – їх функцій викладено в альтернативному плані: правозастосовні або правоохоронні. Адже, виходячи із загальної теорії держави, всі її органи, на відміну від установ, організацій, закладів виконують правозастосовні функції. Проте правоохоронні органи виділяються з них також деякими іншими ознаками.

Крім того, визначення державного органу просто як такого, що здійснює правоохоронну діяльність, аж ніяк не розкриває її основного змісту. За такого підходу правоохоронними органами можна вважати і суди, поскільки вони також стоять на захисті права.

Напрошується висновок, що правильне розуміння поняття «правоохоронний орган» можна забезпечити на основі аналізу їх функцій, повноважень та організаційно-управлінських аспектів їх діяльності, безвідносно до особливостей функціонування кожного з видів цих органів.

Функціональна складова поняття «правоохоронний орган» впливає з того, що ці органи здійснюють правоохоронну діяльність, яка проявляється у тому, що вони:

- вживають у межах своїх повноважень заходів запобігання злочинам, їх припинення та притягнення осіб, які їх вчинили, до кримінальної відповідальності;

- передають матеріали про встановлені ними правопорушення до інших правоохоронних органів або, за наявності відповідних повноважень, самі здійснюють оперативно-розшукові заходи, дізнання і досудове слідство;

- складають протоколи про адміністративні правопорушення і передають їх для розгляду у встановленому порядку компетентним органам, або повністю здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення;

- беруть участь у скоординованих з прокуратурою та іншими правоохоронними органами заходах боротьби зі злочинністю (у координаційних нарадах, робочих групах, спільній оперативно-слідчій діяльності, підведенні підсумків проведеної роботи тощо).

Загалом державний орган може, вважатись правоохоронним, якщо його діяльність

повністю або значною мірою спрямована на протидію злочинності.

Спільною рисою усіх правоохоронних органів є наявність у них повноважень застосовувати у межах закону обмеження прав і свобод громадян і заходи державного примусу.

До числа організаційно-управлінських характеристик правоохоронних органів відносяться такі:

- всі вони відносяться до виконавчої гілки державної влади, за винятком прокуратури, яка займає самостійне місце у державному механізмі;
 - діють на основі принципу централізації у складі відповідних систем державних органів (Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України тощо);
 - функціонують на основі єдиначальності;
 - використовують у своїй діяльності особливі системи службової і статистичної звітності щодо правоохоронної діяльності та її результатів;
 - застосовують статuti про дисципліну та інші нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення встановленого порядку несення служби;
 - є об'єктами відомчого контролю, а також контролю з боку судів та прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів з різних питань їх діяльності.
- Чинний Закон України «Про демократичний цивільний контроль за воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р. доцільно поділити на два закони: «Про цивільний контроль за Воєнною організацією України» та «Про цивільний контроль за діяльністю правоохоронних органів» через істотні відмінності між цими формами контролю.

Посадові особи правоохоронних органів є представниками влади і мають:

- персональні звання, чини, ранги з відповідними доплатами до службових окладів;
- право і обов'язок носити формений одяг при виконанні службових обов'язків;
- право застосовувати технічні засоби припинення злочинів та інших правопорушень і затримання праворушників; мати і застосовувати у необхідних випадках в порядку, передбаченому законом, вогнепальну зброю;
- право на спеціальні заходи забезпечення безпеки відповідно до зазначеного вище Закону.

Через неоднозначність тлумачення терміну «правоохоронний орган» доцільно замінити його на інший – **«орган охорони правопорядку»** (тут існує певна подібність з назвою органів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України) та дати таке його визначення у законодавстві.

«Орган охорони правопорядку – орган державної влади, який здійснює протидію злочинності; вживає заходів щодо виявлення, припинення злочинів, з також адміністративних правопорушень, запобігання їм і притягнення винуватців до встановленої законом відповідальності, здійснює у межах своїх повноважень провадження у кримінальних справах і справах про адміністративні правопорушення, має право застосовувати у межах закону заходи державного примусу».